

GELİŞME STRATEJİLERİNİN ANAHTARI:

ULUSAL SANAYİ VE TEKNOLOJİYLE ÜRETİM (*)

USİAD Sanayi ve Teknoloji Politikası
Çalışma Grubu

NEDEN YERLİ MALI

Sıfırdan başlamak lafının binlerce seneden beri tarih sahnesinde yer alan bir ulus için abartılı olduğu düşünülebilir. Türk ulusu için değildir. Kurtuluş Savaşı esnasında ülke ekonomik olarak bitik durumdadır. Sakarya Muharebesi öncesi askerin bir kısmı sivil elbise giymekte ve geceleri açık havada yatmaktadır. Ankara Hükümetinin kontrol ettiği bölgelerde dokumalık kumaş bulunamaz; evlerden toplanan çarşaflardan askere çadır dikilir.

Askerine üniforma için kumaş bulamayan bir ulus nasıl on beş sene sonra 2. Dünya Savaşı kapıyı çaldığında kendine yeterli bir ekonomi olabildi? Üstelik yapısal engeller çok fazladır; zayıf Osmanlı ekonomisinin temeli olan zanaatkar takımı tamamen dağılmıştır, savaşın erkek nüfusu azaltması tarım üretimini düşürmüştür. Ayrıca Lozan Antlaşması 1929 yılına kadar gümrük vergisi koymayı yasaklamaktadır.

Yeni idarenin kabulleri basittir. Atatürk, 1 Mart 1922 tarihinde meclisi açarken yaptığı konuşmada “kamu yararını doğrudan ilgilendiren kurum ve teşebbüsleri devletleştireceğiz” demektedir. İlk dönemlerde sosyal reformlara ve alt yapı yatırımlarına, özellikle demiryolu ve şose yol yapımına girişilir. 1923 İzmir İktisat Kongresi’nde benimsenen prensipler itibarıyla sanayide özel sektör odaklı bir kalkınma hedeflenir. 1927 yılında Teşvik-i Sanayi kanunu çıkarılır ve yatırımcılar vergi muafiyetleri ve kredilerle desteklenir. Bankacılık ve ticaret sektörü hızla gelişmiş ve yıllık büyüme hızları yüzde onları bulmuştur. Ancak Cumhuriyet’in genç ekonomisi dış dünyanın rekabetine açıktır ve 1929 yılına gelindiğinde özellikle temel sanayilerde istenilen yere gelinememiştir. İthalat rakamlarının yüzde yetmiş tüketim malları ithalatından oluşmaktadır. 1929 yılında Lozan antlaşmasının dış ticaretle ilgili kısıtlamaları sona erince gümrük duvarları yükseltilir, yabancı şirketlerin imtiyazlarına son verilir. 1930 yılından itibaren aralık ayının ikinci haftası adı daha sonraları Yerli Malı ve Tutum Haftası olarak değiştirilecek olan Milli İktisat Haftası olarak ilan edilir. Kamu bankaları aracılığıyla temel sanayi yatırımlarına girişilir, üretim odaklı ekonomi dönemine geçilir. 1980 li yıllara gelene kadar “Yerli Malı “ kullanmak ekonominin temel eksenlerinden biri olacak; ara ve yatırım malları ithal kalemleri içinde en çok yer kaplayan mallar olacaktır.

KÜRESELLEŞME RÜZGARLARI

1980 li yıllarda dünyanın ekonomik düzeni kabuk değiştirmeye başladı. 2. Dünya savaşı sonrasında hızlı şekilde kalkınan batı ülkelerinde sermaye fazlası oluştu. Neo-liberal iktisatçıların kuramlarıyla desteklenen yeni küresel düzen çok kısa bir sürede dünya ekonomisini üretim odaklı bir ekonomiden para eksenli bir ekonomiye taşıdı.

(*) Cumhuriyet Strateji Aralık 2009

Kendimizi bu saldırgan sermayenin baskısı altında “dışa açık büyüme modeli” içinde bulduk. Klasikleşmiş kabullerimiz, küreselleşmenin kurutucu etkilerine maruz kaldı. Yabancı ürün veya firma ismi kullanarak mallarının Türk sermayesiyle ve Türk işgücüyü ürettiğini saklamaya çalışan firmaların yanına, tamamen yabancı sermaye ve teknolojiyle üretim yapan ancak yerli isimle mallar üreten firmalar katıldı. Adına güvenip yerli malı olmadığından kuşku duymadığımız malları üreten firmaların çoğunluk hisselerinin yabancı kuruluşların eline geçtiğini öğrenince şaşırдық.

İhracat rakamlarımız Gayri Safi Milli Hasılamızın dörtte birine ulaştı. Yerli tabir ettiğimiz sanayimizin önemli bir kısmı yabancı markalara fason üretim yapar oldu. İthalat miktarlarımız ise GSMH’nin yüzde kırkına ulaştı. Hangi sanayinin hangi ara mallarını kullanarak kimin için üretim yaptığı netliğini kaybetti.

Yurtdışından ithal ettiği hammaddeyi, fabrikasında birkaç beyaz yakalının yönetiminde ileri bir teknolojiyle ürüne dönüştüren yabancı sermayeli bir firmanın deposunda yüklemeci olarak yerli işgücünü kullanmasını ve kapısında Türk kamyoncularının iş almak için itişip kakışmasını yerli sanayi olarak mı değerlendireceğiz?

Rekabet şanslarını koruyabilmek için üçüncü el makinalarıyla birlikte Mısır’a veya Bulgaristan’a yerleşen tekstilcilerimizi nereye koyacağız?

Fırından aldığımız ekmeğin yapıldığı buğday Arjantin’den, yemek pişirdiğimiz ocağın gazı Rusya’dan, evde boyadığımız ayakkabı İtalya’dan, boyası da Çin’den ithal edilmişse ne yapmamız gerekir?

Yerli bir TV kanalında, tamamen yerli sunucu ve katılımcılarla gerçekleşen bir şov programı için formatından dolayı yurtdışına para ödeniyorsa o programı nasıl tanımlayacağız.

İçinde yüzde elli yerli hammadde bulunan ancak yabancı sermayeli bir yatırım tarafından üretilen mal mı daha iyidir yoksa içinde yüzde yirmi yerli hammadde bulunan ama yerli bir üretici tarafından üretilen ürün mü?

Bunların biri diğerinden daha iyiye, bunu hangi teraziyle tartacağız?

Tüm bunları başkalarının ulusal üretimimizi baltalamak üzere argüman üretmesine olanak tanımamak için öncelikle kendimiz ele alarak açıklayacağız

Bütün bunlar “yerli malı” kavramına ulusal üretim anlayışından uzaklaşmadan yeni bir perspektifle bakma zorunluluğu getirmektedir.

Öncelikli ve vazgeçilmez olan ise Ulusal bilim ve teknoloji politikalarımızın ışığında sanayileşme ve ulusal kalkınma yolunda rekabet edebilir yerli üretimimizi arttırmak ve tüketmektir.

NE YAPMALI

Üretim odaklı ekonomilerin yerini para odaklı ekonomilerin alması konuya farklı açılardan bakma zorunluluğunu da beraberinde getirmektedir.

400 milyar doların üzerinde borçlu bir ekonomiye sahip olan, borsasında 70-80 milyar dolar yabancı portföy yatırımı bulunan ülkemizde, dar anlamda “yerli malzemeye üretilmiş ürün” hafiyeliğinin yerini, “ekonominin tümüne ulusal çıkarları koruyacak bir bakışla bakabilmek” almalıdır.

Küreselleşmeyle pompalanan tüketim çılgınlığı sanıldığı gibi ulusal üretimi arttırmamış, bilhassa kısırlaşmasına yol açmıştır. Bunun yerine ithal tüketim mallarında emsalsiz bir artış olmuş ve ihracat miktarının yarısına varan dış ticaret açıkları verilmeye başlanmıştır.

Ancak çözümü kendi içine kapanan bir ekonomik yapıda bulmak günümüz dünyasında gerçekçi bir yaklaşım değildir.

Gümrük duvarlarını yükselterek ulusal ekonomiyi kollamanın zararlı yan tesirleri, bu korumanın sağlayacağı faydalardan çok daha fazladır. Serbest piyasa ekonomisinde, üretimin özel sektör eliyle yapıldığı sektörlerde gümrük duvarıyla korunmak, halkın daha pahalı ve daha düşük standartta tüketim yapması anlamına gelmektedir. Ülkemize, dövizin en kıt ve kıymetli olduğu devirlerde ithal edilen transistörlü aletlerin ne kadarının takılan düşük kaliteli yerli pillerin akması sonucunda çöpe atıldığıнын hesabı yapılmış mıdır? Çöpe atılan aletler yerli pil sanayini gümrük duvarlarıyla korumaya değmiş midir?

STANDARTLAR

Ulusal sınırlar içinde üretilecek malların standartlarını belirleyen tedbirler almak, buna bağlı olarak ithal ürünlerinin standartlarını bu sınıra yükseltmek ve haksız rekabeti önlemek mümkündür. “Asılacaksan İngiliz sicimiyle asıl” lafı yüzyıllık bir çabanın ürünüdür. Avrupa Birliği’nin “müktesebat” denilen mevzuatı istenilen sanayi veya hizmet sektörünü korumaya yönelik bir standartlar labirentidir. AB’nin ithalatını istemediği bir malı gümrük oranları müsait bile olsa AB ülkelerine ihraç etmek imkansızdır. Örneğin gümrük duvarıyla korunmak yerine AB’ye ithalatı yapılacak ürünün biyolojik arıtma tesisine sahip bir fabrikada üretilmiş olma koşulunu getirmek uluslar arası gümrük antlaşmalarına aykırılık oluşturmamakta, ayrıca arıtma sanayine ek bir talep yaratmaktadır. Ülkemizde bu tip ürün standartlarının yaygın olmaması, piyasalarımızın “ihracat fazlası, seri sonu” vb tipinde ihracattan reddedilen kusurlu stock-lot ürünlerle ve düşük vasıflı mallarla dolmasına neden olmakta ve üreticiler nezdinde haksız rekabet yaratmaktadır. Rekabet eşit standartlarda olmalıdır.

ÜRETİM TEŞVİKLERİ

Belirlenecek sanayi kollarına orta vadeli üretim teşvikleri uygulanmalıdır. Bu sektörleri seçerken siyasi kriterler değil tarafsız bilimsel kriterler kullanılmalıdır. Geçmişte uygulanan şekliyle teşvik vermenin hırsız-uğursuz takımını teşvik uygulanan sektöre toplanmasına neden olduğu unutulmamalıdır. Balıkçılara ucuz mazot vermek palamut fiyatlarını düşürmemektedir.

Ülkemizde, başlangıçta döviz darboğazını yenmek için teşvik edilen ihracata dayalı büyüme modelinin sonuna gelmiş gözükmektedir. İhracatın içindeki ithal girdi payları gittikçe artmakta, ihracat üretken bir faaliyetten çok merkantil bir faaliyet görünümü almaktadır. Ucuz ithal girdileri yerli sanayileri piyasanın dışına itmekte, ihtacatın yan sanayini oluşturan küçük ve orta boy işletmeler teker teker üretimden çekilmektedir. İhracat bu şekliyle ülkenin dışa bağımlılığını arttırmaktadır.

BİLİM-TEKNOLOJİ

Yarıştı öne geçen ülkelerin uzun vadeli ulusal bilim ve teknoloji politikaları izledikleri görülmektedir. Ar-Ge çalışmaları kamu ve özel sektörün işbirliğinde yapılmaktadır. Ulusal araştırma kurumlarına çok ciddi fonlar aktarılmakta, bu kurumlar tamamen siyasetin dışında tutulmaktadır. Ekonomik yarıştı geride kalan ülkelere emek-yoğun ve çevre kirletici sanayi sektörleri bırakılmaktadır. Elektronik sanayinde ileri giden ülke çimento sanayini başından atmaktadır.

Yeni Dünya düzeninde Türkiye gibi ülkelere düşen fason üreticilikte gelecek yoktur. Fason üreticilik ucuz girdilere dayanmaktadır. Mühim olan yüksek teknolojiye dayanan veya

markalı ürünler üretmelidir. Çağdaş yarış, eskiyen ve çevre kirletici teknolojileri terk edip yüksek teknolojiyle üretim yapmaktan geçmektedir.

SONUÇ

Bütün bu yaklaşımlar yerli malını sadece ürün bazında önemsememizi gerektirmez. Yerli sanayimizi ve üretimimizi ulusal bilim ve teknoloji politikası temelinde geliştirerek rekabet edebilir bir düzey yakalamayı da hep ön planda tutmalıyız. Ancak bu makro politikaları geliştirmeye ve uygulamaya çalışırken 869 barkod numarasıyla başlayan ürünlerin “son üretimleri ülkemizde yapılan ürünler” olduğunu da unutmamak zorundayız. Bu ürünleri kullanmak kısa vadede Türk sanayine, Türk işçisinin istihdamına ve ülke katma değerine katkıda bulunmak olacaktır. Bu tüketim anlayışını ulusal sanayi ve teknoloji politikalarımızı geliştirme gayreti ile birleştirerek yeni kuşaklara aktarmak zorundayız.